

Csicsay Alajos

Nem lehettem más, mint aki vagyok

Szokatlan dolog, hogy egy íróember a testvérével készítsen exkluzív interjút, én mégis kénytelen vagyok ezt megtenni, mert a Stafétabot című cikksorozatban olyan szlovákiai magyar személyiségeket is megszólaltatok, akiknek fő foglalkozása ugyan nem a nevelés-oktatás (volt), ám sorsuk mégis úgy alakult, hogy életük egy részét valamelyik főiskolán vagy egyetemen tanárként kell(ett) eltölteniük. Egyetlen testvérem, Gábor, hivatásos katona volt, amikor a cseh országrészben állomásozó harci alakulatától átkerült Pozsonyba, az egyik civil főiskola katonai tanszékére, oktatónak. Bár abban az időben több magyar nemzetiségű katona-tanár is működött az országban, de én közülük öcsémén kívül egyet sem ismertem, így hát nem volt más lehetőségem, mint őt szóra bírni.

□ **Annak, hogy a nagymegyeri tizenegy éves középiskolában (ma gimnázium) letett érettségi után a katonai pályára lépj, tudtommal az volt a fő oka, hogy enyhíteni akartad szerény jövedelmű, beteges szüleink anyagi gondjait, ezért olyan továbbtanulási lehetőséget kerestél, ami a legenyhébb terhet róhatja rájuk.**

– Illetve, a legcsekélyebbet sem, hiszen e főiskolán a ruházatot, kosztot, internátusi lakást ingyen kaptam, hozzá zsoldként még némi zsebpénzt is,

de őszintén megvallva, más szempontok is közrejátszottak. Nagyon szerettem olvasni, s mint romantikus lelket, végtelenül elbűvölt felmenő ági rokonunk, Sebő Alajos (a Jókai-regényben Baradlay Richárd), negyvennyolcas honvéd-alezredes hősie mítósa. No, meg az akkori fiatalokban még élt a virtus, miszerint aki nem vált be katonának, nem is volt teljes értékű legény. Rólam az első orvosi vizsgálatnál megállapították, hogy alkalmas vagyok, ennek ellenére mégis akadt egy bibi. Ki-

kötöttem, én semmi más nem akarok lenni, mint harckocsizó, viszont e fegyvernemnél – nem minden ok nélkül – limitálták a testmagasságot, én pedig 181 centiméter magas voltam, eggyel több az előírt felső határnál. A toborzó tiszt rögvést felkínálta a „motoros lövész szakot”, mire én – baka? Hiszen édesapám is hegyi tüzér volt. „Tankista”, vagy semmi – replikáztam. Addig alku-doztunk, míg „lesz, ami lesz”-alapon, papíron lefaragtak belőlem 1cm-t.

□ **Miért vonzódtál annyira a páncélosokhoz?**

Nem vonzódtam én egyik fegyvernemhez sem, hisz jóformán semmit sem tudtam róluk. Hanem pedagógus szerettem volna lenni, s a vyškovói főiskola páncélos szakán meg lehetett szeretni a matematika – testnevelés, vagy a matematika – politechnika szakot is. Én az utóbbit választottam.

□ **Tudtommal e lehetőség megadott a gépesített lövészeknél is.**

Ők eredetileg gyalogosok voltak, s én úgy véltem, a harckocsizóknál igényesebb a kiképzés.

□ **Milyen tantárgyakból kellett felvételizned?**

Testnevelésből, matematikából, fizikából, szlovák nyelvből és politikai alapismeretekből. A katonáknál az erőnlét szempontjából nélkülözhetetlen a rendszeres testedzés. A kiképző tisztjeink között több élsportoló is akadt, s velem a sportot a nagymegyeri tornatanárom időben megkedveltette. Ma, hetven évesen, sem tudok megenni rendszeres úszás és kerékpározás nélkül, a horgászat pedig szinte a szenvedélyemmé vált.

□ **Tehát az érettségi után bevonultál a morvaországi Vyškovba.**

Előbb a Tábor nevű hajdani huszita városban kellett átestem az alapkiképzésen. Itt találkoztam először egy Krejčí nevű fiatal, emberséges katonatiszttel.

□ **És a későbbiek során milyenekkel?**

Mindenfélékkel, ostobákkal is, akik ráadásul még gorombák is voltak, ám szerencsére nem ők alkották a többséget. De hát a civil életben nem így van? Talán nincs elég sok rossz orvos, mérnök, tanító, tanár?

□ **Mi történt veled azután, hogy abszolváltad az alapkiképzést?**

Mehettem Vyškovba, a Csehszlovák Szárazföldi Haderő Tisztképző Főiskolájának egyik harckocsizó századába tanulni.

□ **Mint más főiskolákról, a tiétekről is estek ki hallgatók?**

Eléggé sokan, leginkább a matematika miatt, ami nekem nem volt nehéz, köszönhetően Fodor Gyula alap- és Molnár Árpád középiskolai tanárainak. A főiskolán pedig teljesen magával ragadott a politotechnika. Nem hiszem, hogy az országban lett volna még egy olyan – a legmodernebb szerszámgépekkel, fa- és fémmegmunkáló eszközökkel felszerelt, s persze anyaggal is ellátott – műhely, mint a miénk. Mint ha minden iparos-, illetve szakmunkás szakmára ki akartak volna bennünket képezni.

□ **Ti azért mégsem ilyesmire készültetek, hanem katonatiszteknek.**

Ez igaz, de egyúttal pedagógusoknak is. Az viszont természetes, hogy a tisztí iskolában harcászatot, katonai módszertant, haditechnikát, lövészetet, harckocsi-vezetést, térképészetet, vagyis a szakma minden csínját-bínját meg kellett tanulni, hiszen parancsnokoknak készítettek fel bennünket, és mindemellett a járműveken és azok fegyverzetén beálló hibák eltávolításához is érteni kellett. A harcászatban a parancsnoktól elvárt követelmény a rábizott legénység életének és testi épiségének a megóvása, természetesen a civil lakosságé is, tartozzon az akár az ellenséghez. A harci eszköz pedig semmi esetre sem kerülhet az ellenség kezébe, s ha másképpen nem lehet megmenteni, fel kell robbantani. Hogyan tudná ezt végrehajtani olyasvalaki, aki nem kapott rá kiképzést? Miért mondom el ezeket? Azért, mert – bár nem valószínű, hogy a közfelfogásra a legcsekélyebb hatást is tudnám gyakorolni – a katonatisztek még ma is sokan semmihez nem értő, ingyenélő népségnek tekintik. Pláne az értelmiség. Mint ha tudomásul sem akarnák venni, ha bármilyen katasztrófa sújt embertömegeket, hozzáértő katonai szakismeretek nélkül nem igen lehet rajtuk segíteni. Főlöszeges lenne tagadni, hogy más oldala is van a dolognak, de sohasem a katonák robbantották ki a háborúkat, hacsak nem voltak egyszersmind politikusok is.

□ **A válaszaidból következtetni lehet rá, hogy Vyškovban két oklevelet**

is kaptál. Nem fordult meg a fejedben, hogy inkább a civil életbe lépnél vissza?

De igen, csak ha a tanári pályát választom, ki kellett volna fizetnem tizenkétezer koronát. Honnan lett volna nekem annyi pénzem? Meg, őszintén megvallva, megszerettem a katonaságot, és abban reménykedtem, hogy bizonyos szolgálati évek letöltése után majd be tudok jutni a hadtudományi egyetemre. (Nálunk katonai akadémiának nevezik, ami a magyarban alacsonyabb szintet jelöl.)

□ **Végül sikerült azt is elvégezned.**

Nem sok hasznát vettem, annak ellenére sem, hogy igen kacskaringós utat kellett érte bebarangolnom. Kezdem azzal, hogy a pártpolitika, akárcsak ma, fiatal koromban sem érdekelt. Én csak jó tiszt, nem túlzás, ha azt mondom, nevelő akartam lenni, aminek eleinte úgy tűnt, nincs semmi akadálya, de mint annyi ember életébe, az enyémbe is beleavatkozott egy sorsfordító esemény, amit aztán több is követett.

□ **Mielőtt rátérnél erre, megkérdezem, volt-e hátrányod abból, hogy magyar vagy, hiszen a Csicsay név elhangzása után ez rögtön kiderül, hacsak...**

Eszembe nem jutott volna, hogy más is lehetnék, mint aki vagyok. Ám az sem csupán a véletlen műve volt, hogy a legjobb barátom az iskolai zászlóaljából, Egyenes Pörsök Gáspár lett. Általa ismertem meg Elek Máriát Illésházán, akivel tanulmányaim befejezése után, két év elteltével, összeházasodtunk, s aztán együtt költöztünk fel első álmáshelyemre, Písekbe, ahol három évig szolgáltam. Ott követtem el életem nagy ballépést. A Dubček-éra alatt elfogadtam a felajánlást, hogy lépjek be a kommunista pártba, de pár hónapra rá bevonultak hozzánk a Varsói Szerződés tagállamainak csapatai, élükön az oroszokkal. Fiatal tisztársaimmal együtt én is azt a nézetet vallottam, ez egy olyan méltatlan és alattomos hadi csel volt, ami mélyen sértette a katonai becsületünket. Én ugyan nem nagyon hangoskodtam, mert magamban azt is felmértem, mi lett volna a következő lépés annak, ha zászlóaljunk, vagy akár több más egység is, felsőbb parancs nélkül, szembefordítja fegyverét a megszállókkal, hiszen volt már rá precedens. Bonyolította a helyzetemet, hogy mielőtt a szóban forgó események lejátszódtak volna, feleségem hazautat-

zott a szüleinkhez Csallóközbe, mert már esedékes volt első gyermekünknek a világra jötte. Amúgy is elég pocskék hangulat uralkodott el az országon, a rádió- és telefonhálózatot blokkolták, s én csak egy hét elteltével értesültem róla, hogy Gábor fiunk megszületett. A nagy zűrzavar közepette megkértem a zászlóalj-parancsnokomat, Krejčí alezredest (aki Táborban a kiképző tisztem volt), járjon közbe, hogy közelebb kerülhessek a családomhoz. Át is vezényeltetett előbb Hodoninba, majd Mikulovba, ahol olyan fiatalok tartalékos tiszté váló kiképzésében kaptam feladatkört, akik valami oknál fogva abbahagyták a főiskolai tanulmányukat. Az égvilágon semmi nem érdekelte őket, a katonaságot pedig kimondottan utálták. Ekkor már főhadnagy voltam és századparancsnok, de korántsem ez növelte meg előttük a renomémat. Ezek a srácok, ha tehették, fel-felöntöttek a garatra, és kimenőik alkalmával kelekótya kamaszként duhajkodtak. A fél város rettegett tőlük, én viszont néhány hét elteltével mertem elvinni őket kirándulásokra, sőt, fölöttesem álmélgódására, egy alkalommal, katonai járművön, felutaztam velük Prágába is egy zenei rendezvényre. Mikor minden probléma nélkül visszatértünk, azt kérdezte tőlem az illető: – „Gabo”, milyen trükköket alkalmazol e vagabundoknak a megszelídítésére? Úgy látszik, ezek téged még szeretnek is. – Valószínűleg észrevették, hogy én is szeretem őket – feleltem, mire ő a fejét csóválva: – Elképesztő!

□ **Aztán mégis átvezényeltek Pozsonyba.**

Oda engem már nem vezényelt át senki. Hajszálon múlt, hogy ki nem vágta a hadseregből. 1970-ben megkezdődött az országos politikai tisztogatás. Azokat a tisztteket, akik hatvan-nyolcban csak megnyikkanni mertek, mind kiebrudalták, köztük Krejčí alezredest is. Nekem az volt a szerencsém, hogy nem maradtam Písekben, így megúsztam azzal, hogy passzivitás miatt töröltek a párttag-nyilvántartásból. Ám ennyi is elég volt ahhoz, hogy az ezredparancsnok, Einspiegel alezredest magához rendeljen és közölje velem, nem tud tovább alkalmazni, viszont adott három nap szabadságot, hogy nézzek körül Pozsonyban, hátha sikerül helyet találni magamnak valamelyik civil főiskola katonai tanszékén. Bízattásként jelezte, értesült a mikulovi ténykedésem eredményeiről. Így kötöt-

tem ki a közgazdasági főiskolán.

Akkoriban minden főiskolásnak, egyetemistának, beleértve a lányokat is, kötelező volt polgári-védelmi gyakorlatokat abszolválni, az egészséges fiúk pedig választhattak, vagy két éven át a tanulás mellett hetente egyszer vállalják a katonai kiképzést, és bevonulásuk után, tartalékos tiszthelyettesként, esetenként tisztként csak egy évet kell leszolgálniuk, vagy nem igénylik ezt, és közkatona-, jobb esetben altisztként töltik le a két esztendő. Ritka kivétel volt, ha valaki nem az előbbihez ragaszkodott. Egyébként a közgazdász-hallgatók nagyon kifogták, mert őket harcokszóknak kellett kiképezni, amihez a többségük – nem akarom megbántani őket – antitalentum volt. Vagy húsz évnek kellett eltelnie, hogy ráébredjen a legfelső hadvezetés, ez azért mégsem a legmegfelelőbb módja a tisztutánpótlás felnevelésének. (Egyébként nem az ilyen hebehurgyaságokkal kezdődött meg a tiszt állomány lezüllesztése). Én ennek az átrendezésnek az idején már a műszaki főiskolán, a katonai tanszék egyik szakosztályának a vezető helyetese voltam. Mind a két főiskolán az alapkiképzést és a lövészetet oktattam. Szabadidőmben pedig szakkörként sportlövészetet, amire a főiskolás lányok is szívesen jelentkeztek.

Ami nagyon próbára tett bennünket, azok a nyári szünidő alatt végzett harci gyakorlatok voltak, beleértve az éleslövészetet is. A civil gyerekeket ugyanúgy kellett kiképezni, mint annak idején minket, a hivatásos harcokszókat. Talán mondanom sem kell, a tank nehézfegyver, benne a legapróbb mozdulatoknak is szigorú szabályai vannak. Ha valaki egyet is elvét, nemcsak a saját testi épségét, hanem a maga életével együtt a tankban ülő társaiét is veszélyezteti. Különösen vonatkozott ez a tőlőkezelőre és a fegyverirányzóra.

□ **Emlékszem rá, hogy a főiskolán szinte élvezted a tanítást.**

– Nemcsak tanítottam, hanem rengeteg újítási javaslatot is kidolgoztam. Ily módon tudtam ellensúlyozni (mi tagadás, még anyagiakkal is) a káderlapomon feltüntetett: „pártból törölt”, hátrányos megkülönböztetésem. De erre akkor nemigen gondoltam, ugyanis a bennem munkáló kreatív hajlam meg a munkabiztonság javításának a lehetősége teljesen lekötött. Ehhez még tudni kell, hogy a tank, tüzelés közben, nem löködhet hátra, ezt a két tonnás ágyúcsövének a hátra rúgó mozgása védi ki,

ami az előbb említett két ember közötti szűk térben játszódik le. A csófar mozgása egy milliméterrel sem lehet több a megengedettnél. De ezek már szakmai dolgok, mindent úgysem sorolhatnék fel. A balesetekről pedig csak annyit, ki hinné el, ha azt mondanám, nem voltak; bizony még halálosak is. Büszkén kijelenthetem, az én vezénylesem alá tartozóknál soha.

□ **Meddig tartott e tanári ténykedésed?**

– Majdnem kerek húsz évig, vagyis addig, amíg a rendszerváltás következtében meg nem szüntették az általam felvázolt kiképzési rendszert.

□ **Mi volt az oka annak, hogy a legtöbb értelmiségi pályára készülő fiatal, enyhén szólva, viszolygott tőle?**

– Sajnos nagyon kevés volt a szakképzett és tapasztalt csapattiszt, aki ezt a munkát vállalta volna, hiszen én is csak azért tettem, mert rákényszerültem. Aztán rájöttem, mintha e szakmát direkt nekem találták volna ki. Nem telik el hét, hogy álmaimban fel ne bukkan. Ezekről ennyit.

□ **A tanszékek feloszlása után mihez kezdél?**

– Előbb arra gondoltam, elmegyek valamelyik építővállalathoz, gépkezelőnek, de végül úgy döntöttem, ismét jelentkezem az egyetemre, ahonnan határozottan elutasítottak, de ezzel együtt már hetedszer is, ezért dühömben, hajdani osztályfőnökömhöz, a hadügyminiszterhez fellebbeztem; ahhoz a tábornochoz, aki hatvannyolcban megtiltotta, hogy a Prágában tüntető diákok ellen a katonaságot vezényeljék ki. Miroslav Vacek, annak ellenére, hogy már túlkoros voltam, részleges rehabilitációként engedélyezte a továbbtanuláshoz, meg azért is, mert amióta politikai priuszos voltam, mindig megkétszereztem elő, kevesebb fizetést kaptam, mint azok, akik miatt folyvást rá kellett dolgoznom.

□ **Tehát mint „kivételezett” jutottál be az egyetemre, amit vörös diplomával, azaz kitüntetéssel végeztél el.**

– Nem sok örömöm származott belőle, legfeljebb annyi, hogy szerettem tanulni, és a hadászatból átfogóbb ké-

pem alakult ki. Ha átköltöztünk volna Csehországba, ott csinálhattam volna fényes karriert, de inkább hazajöttem az önállóvá vált Szlovákiába, pontosabban Somorjára, ahol az általunk felépített családi házunkban várt rám feleségem, Gábor és Zoltán fiunk. Itthon két lehetőség közül választhattam: vagy kineveznek egy Pozsonyban állomásozó ezred parancsnokának, vagy adnak Trencsénben a vezérkarnál egy felelős beosztást. Ez utóbbit láttam számomra megfelelőbbnek.

□ **Aminek aztán önként fordítottál hátat. Miért?**

– Mert olyan ember került a hadügyminiszteri polcra, aki még nemrég pártapparátcsik volt, s mint ilyen, megszokta, hogy mindenbe belekötgyonjon. Vezérkari főnöknek is a saját pártjából neveztetett ki tábornoct, akinek meg őrmesteri allűrjei voltak. Legfőbb dolga volt parancsba foglalni, hogy a vezérkarban kizárólag a szlovák nyelv használatát engedélyezi, holott a főtisztek igen nagy hányada csak csehül tudott. J. Slota mégis azt ordította a pozsonyi parlamentben, túrheterlen, hogy a vezérkart magyarok uralják. (Én papíron is magyar voltam, de csak négy kollégáról tudtam, hogy jól beszél magyarul.) Elegendő lett az egészből.

□ **Elmentél nyugdíjba?**

– Arra még nem voltam jogosult, csak a „haza szolgálataért megillető” járulékot kaptam meg. Hogy közepes nyugdíjam legyen, még tíz évig kellett dolgoznom civilként. Előbb a polgári védelemnél, majd a Dunaszerdahelyi járás katonai (hadkiegészítő) parancsnokságon voltam logisztikai feladatok ellátó parancsnokhelyettes.

Ma, hetvenedik évében járó nagyapaként „főnök helyettesi” beosztásban, különféle családi tisztségeket töltök be, a négy szép unokánk „kommandírozásában”. Talán nem mellékes, ha megjegyzem – tájainkon sajnos egyre kevesebb magyar nagyszülő mondhatja el –, mind a négy unokánk, akárcsak katonatiszt koromban fiaink, magyar iskolában tanul. Annak meg, amit Csilizradványon még Matus Gábor tanítóm az énekóráin plántált belém a somorjai Híd vegyeskar egyik tagjaként, most veszem hasznát.

A júniusi Katedrában közölt Stafétabot sorozatunkban elírás történt a Tözsér Árpáddal készített interjú folyamán: a Nyitrán alapított diáklap neve Új Fórum helyett Fórum, majd Új Fórum volt. A tévedésért elnézést kérünk.